

Blauwe Reiger heeft beet, Halfmijl bij Veldhoven, 31 mei 2020 (TH)

Blauwe Reiger, Kokmeeuw, Roek en Oeverzwaluw t/m 2022

Tom Heijnen

In vorige Blauwe Klauwieren behandelden Paul van Pelt en ik de zeldzame broedvogels in de Kempen. Daar zaten ook enkele in kolonies broedende soorten bij: Aalscholver, Stormmeeuw en Visdief. De andere in kolonies broedende soorten vielen buiten de boot omdat die niet aan het zeldzaamheids-criterium van maximaal 50 paren voldeden. Vier daarvan bespreek ik in dit artikel. Een vijfde, de Huiszwaluw, ontbreekt omdat we daarvan onvoldoende recente, gebieds-dekkende gegevens hebben.

Methode

De hier besproken soorten werden jaarlijks sinds 1985 in kaart gebracht in het kader van de monitoring van kolonievogels (KOL) door Sovon. Voor de Roek zijn de Roekentellingen van de Provincie Noord-Brabant de belangrijkste bron. Vlakdekkende tellingen (VLAK) en monitoringgegevens (MON) van de provincie, waarneming.nl (WNL), Avimap (AVI), Nationale Databank Flora en Fauna (NDFE), LiveAtlas (LIVE) en eBird zijn doorgenomen op aanvullingen, evenals het digitale waarnemingenarchief Ornis, artikelen en rapporten.

Resultaten

Blauwe Reiger

Blauwe Reiger met grondnest op de Visvijvers Valkenswaard, 9 mei 2021 (TH)

De eerste vermelding van broeden van Blauwe Reigers in de Kempen stamt uit 1960 toen een kleine kolonie van 4 nesten werd gevonden op de Eindhovense Golf. Deze kolonie groeide gestaag tot 95 nesten in 1978 waarna de stand enige tijd op een lager niveau fluctueerde om vervolgens in 1990 te pieken met 141 nesten. De omvang nam daarna af en fluctueerde van 1999 t/m 2016 tussen 30 en 55 nesten om na 20 nesten in 2017 te verdwijnen.

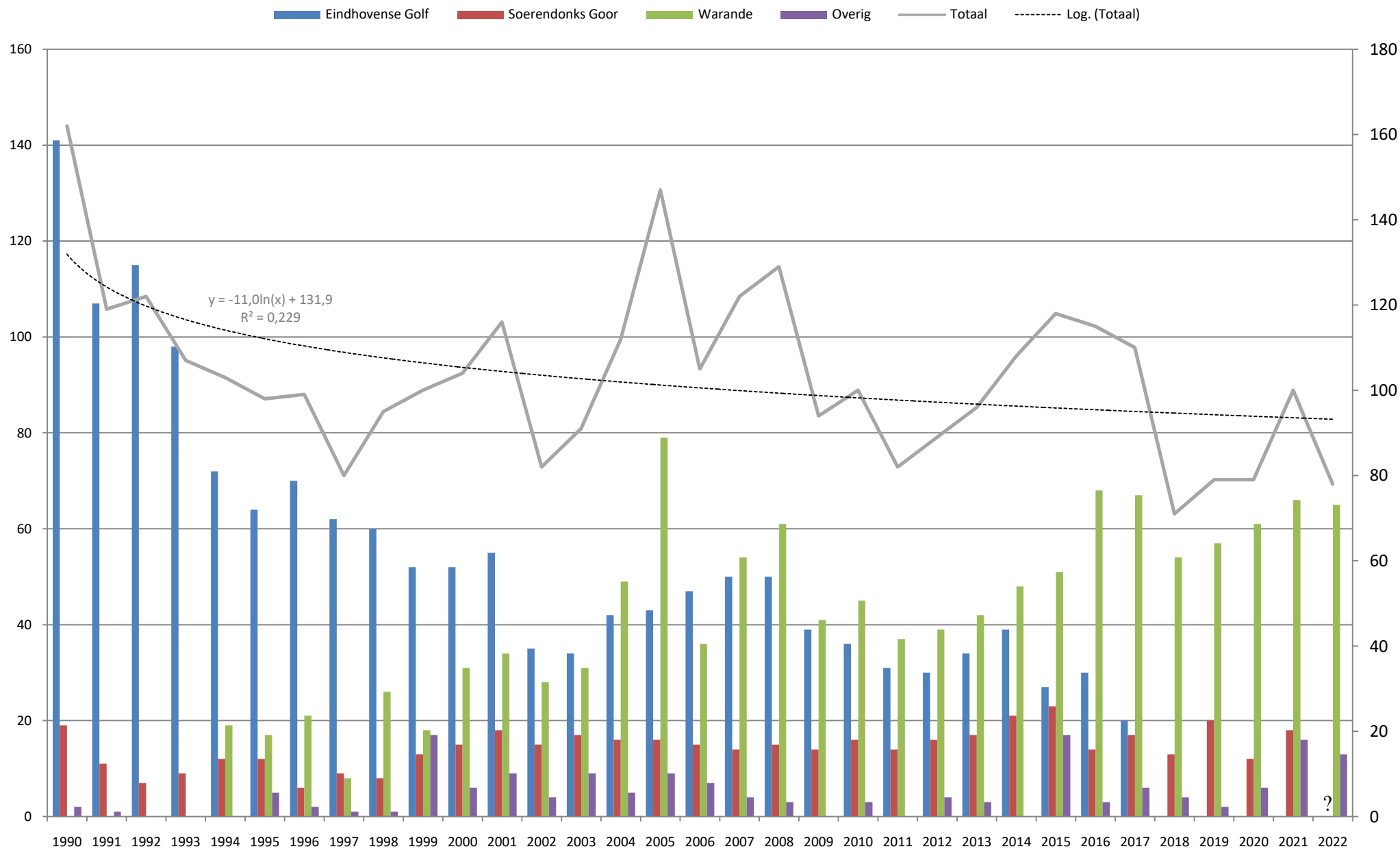
In het Soerendonks Goor werd in 1987 voor het eerst een broedpaar vastgesteld. Dit groeide uit tot een kleine kolonie van 5 nesten in 1988 en 1989 en 19 nesten in 1990. Daarna fluctueerde het aantal tussen 7 en 23.

In 1994 werd voor het eerst een kolonie in de Warande bij Helmond ontdekt. Aanvankelijk bleef de omvang beperkt tot maximaal 31 nesten in 2003, maar daarna namen de aantallen toe, met als maximum 79 nesten in 2005, al was er vaak een flinke variatie van jaar op jaar.

Blauwe Reigernesten op het Kleinmeer bij Vessem, 14 maart 2022 (TH)

Figuur 1. Blauwe Reiger: geteld aantal nesten in kolonies die >10 jaar bezet waren in de periode 1990-2022. Overig = sommatie van geteld aantal nesten in alle overige broedgebieden. De grijze doorgetrokken lijn is het totaal aantal nesten, de gestippelde lijn is de logaritmische trendlijn van het totaal. Voor brongegevens zie tabel 2.

Tabel 1. Blauwe Reiger: geteld aantal nesten per kolonie t/m 1989 (bronnen: Ornis, WNL, Post 1989). Kolonies staan op volgorde van eerste jaar van bezetting.

Eindhovense Golf	1960 4, 1963 10, 1964 13, 1969 5, 1970 8, 1971 14-15, 1972 c 25, 1973 c 30, 1974 c 35, 1975 c 35, 1976 c 40, 1977 90, 1978 95, 1979 54, 1980 68, 1981 81, 1982 76, 1986 54, 1987 86, 1988 124, 1989 107
Visvijvers Bergeijk	in de jaren '70 zou een kleine kolonie in de bosrand aanwezig zijn
De Baest	1976 1, 1993 1 (in centrale deel van landgoed)
De Hogt	1976 1
Soerendonks Goor	1987 1, 1988 5, 1989 5
De Hoort	1988 1, 1989 2

Tabel 2. Blauwe Reiger: geteld aantal nesten per kolonie in de periode 1990-2022 (bronnen: Ornis, KOL, VLAK, WNL, Post 1989). Kolonies op volgorde van eerste jaar van bezetting.

Gebied	1990-1999											2000-2009										2010-2019										2020-22				
	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22			
Gebieden >10 jaar bezet																																				
Eindhovense Golf	141	107	115	98	72	64	70	62	60	52	52	55	35	34	42	43	47	50	50	39	36	31	30	34	39	27	30	20	0	0	0	0	0			
Soerendonks Goor	19	11	7	9	12	12	6	9	8	13	15	18	15	17	16	16	15	14	15	14	16	14	16	17	21	23	14	17	13	20	12	18	+			
Warande					19	17	21	8	26	18	31	34	28	31	49	79	36	54	61	41	45	37	39	42	48	51	68	67	54	57	61	66	65			
Overige gebieden																																				
De Hoort	2	1																																		
Ekkerweijer/Aquabest						5	1			2	3	3	4	9	3	7	4																			
De Stevert							1																													
Karpendonkse Plas								1			3	3			1																					
Beuven									1																1?											
Visvijvers V'waard										15		2														1		6	3	1	1	1	0			
E3 strand												1																								
De Hutten Someren															1																					
Gulbergsven																1																				
Goor Helmond																1								3	2		1	2								
Witven (Huize Witven)																		3	4	3	3															
Nuenens Broek																							1	1			1									
Kempervennen																										15								3		
Gijzenrooise Zegge																													1	1	2	5	5			
Kleinmeer Vessem																																2	6	8		
Waalrese Bossen																																1	1			
Kanaaldijk ZO Helmond																																		1?		
Totaal	162	119	122	107	103	98	99	80	95	100	104	116	82	91	112	147	105	122	129	94	100	82	89	96	108	118	115	110	71	79	79	100	78+			

Het totaalbeeld van de Kempen in de periode 1990-2022 is als volgt (zie figuur 1). Het aantal nesten lag grofweg rond de 100, met uitschieters naar boven (162 in 1990, 147 in 2005) en naar beneden (71 in 2018). De aantallen fluctueerden behoorlijk en de trend is die van een geleidelijke afname.

Per kolonie waren er grote verschillen. De kolonie bij de Eindhovense Golf was ooit de grootste in de Kempen maar was vanaf 2018 om onbekende reden niet meer bezet. Vanaf 1994 ontstond in de Warande bij Helmond een kolonie die fors groeide en de laatste jaren een stabiele omvang heeft van 50-66 nesten. De kolonie in het Soerendonks Goor, die vanaf 1987 ontstond, fluctueerde in omvang maar was nooit groter dan 20 nesten. Buiten deze kolonies broedden regelmatig elders Blauwe Reigers. Kleine kolonies en solitaire nesten worden overigens makkelijk gemist.

In Nederland nam de Blauwe Reiger als broedvogel in de periode 1970- 1990 fors toe, na een dieptepunt van 3500 paren in 1963 als gevolg van intensieve vervolging, waterverontreiniging en streng winterweer. Na ca 2005 daalde het aantal licht en tegenwoordig broeden er na zachte winters ruim 13.000 paren (bron: [Sovon](#)).

Post, F. 1989. De Blauwe Reiger in Noord-Brabant: aantalsontwikkeling en biotoopkeuze. [Roodborsttapuit 8\(1\): 15-27](#).

Kokmeeuw

Kokmeeuw op nest in het Achtereinds Laag, 14 mei 2022 (Jules Andela)

De eerste concrete melding van het broeden van Kokmeeuwen in de Kempen kwam uit 1933, toen 500 paren werden gemeld op de Mispelendse Heide. In de jaren '40 en '50 werd het aantal hier geregeld op 1000 paren geschat. Buiten dit gebied werden maar enkele broedlocaties bekend en allemaal met aantalsopgaven uit één of hooguit enkele jaren (tabel 3).

Vanaf de jaren '60 nam het aantal paren flink toe. Aanvankelijk waren er rond de 5.000 maar dat liep op tot ca 12.000 in de jaren '70 en bijna 18.000 in het begin van de jaren '90 (figuur 2). Grote kolonies waren toen te vinden bij Budel-Dorplein (max. 11.000 in 1985), Malpieheide (max. 3000 in 1994), Mispelendse en Neterselse Heide

(max. 4400 in 1984) en Reuselse Moeren (max. 3-5000 in 1994-97).

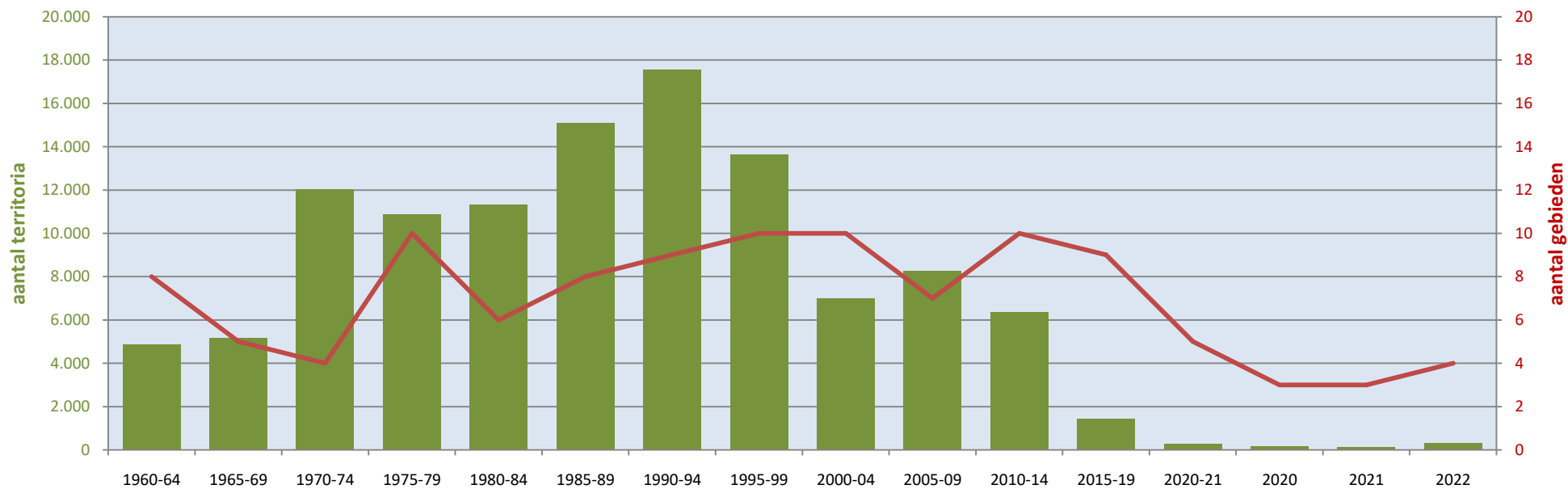
Na de piek in het begin van de jaren negentig nam het aantal paren flink af, met in de jaren '00 tot maximaal ca 8.000, verder afnemend naar ca 1500 paren eind jaren '10. In 2020-22 waren minder dan 400 paren present. De grote kolonies van weleer waren volledig verdwenen.

Kanttekening bij de aantallen

Aantallen paren/territoria/nesten van Kokmeeuwen zijn lastig te bepalen. Aantalsopgaven betroffen de ene keer getelde aantallen nesten, de andere keer schattingen op basis van het aantal vogels. Zelden werd genoteerd welke methode gebruikt werd. Soms waren er meerdere schattingen beschikbaar van dezelfde kolonie en hetzelfde jaar en werd duidelijk met wat voor enorme intertellervariatie we rekening moeten houden. Enkele voorbeelden:

- Budel-Dorplein 1983: opgaven van 3.200 en 15.000
- Budel-Dorplein 1984: opgaven van 4.500 en 20.000
- Malpie 1984: opgave van 550 terwijl 1270 broedsels verstoord werden en 7709 eieren geraapt (aantal eieren suggereert minstens 1300 broedparen, uitgaande van 2,5 eieren per broedsel en een 2 broedsels per paar)
- Mispelendse Heide 1960: opgaven van 210-230, 375, 400 en 4.000; in 1961 opgaven van 1.400 en 4.000; in 1983 opgaven van 3.800 en 11.000

In dit artikel heb ik de in mijn ogen extreme uitbijters (zoals genoemde 15.000 en 20.000 bij Budel-Dorplein) niet overgenomen. In andere gevallen koos ik voor de in mijn ogen meest betrouwbare bron. Dit waren uiteraard subjectieve keuzes.

Figuur 2. Kokmeeuw: aantal paren en aantal gebieden in de Kempen in de periode 1960-2022 op basis van de gebiedsmaxima per tijdvak (zie tabellen 4 en 5).

Kokmeeuwnesten op een steiger bij de Ringselvennen, 17 mei 2012 (TH)

Kokmeeuwnest in een pitruspol in het Pannegoor, Cartierheide, 19 juni 2020 (TH)

Tabel 3. Kokmeeuw: aantal paren per kolonie t/m 1959 (bronnen: Haverschmidt 1942, Langenhoff 1952, van Erve et al. 1967, Iven & van Gerwen 1974, Cox & Schellekens 1984, Ornis). Kolonies staan op alfabetische volgorde.

Hasselsvennen	jaren '40 vrij grote kolonie, 1949 vrij grote kolonie, 1952 2
Mispeleindse Heide	1933 500, 1934 700, 1939 1000 Goorven, 1949 900 Goorven, 1950 1000 Goorven, 1950 1000, 1951 900-1200, 1954 grote kolonie, 1955 grote kolonie
Omgeving Leende	1949 vrij grote kolonie, locatie onbekend
Reuselse Moeren	1959 op 17 april ca 40 ex o.a. alarmerend
Ringselvennen	1937 aanwezig, 1943 60
Spinsterberg	1945 kleine kolonie, eieren worden geregeld geraapt
Strabrechtse Heide	1945 kleine kolonie ven bij Beuven, 1946 30 (Kraanven te Mierlo = Kranenmeer ?), 1951 3, 1955 50-60, 1959 45

Tabel 4. Kokmeeuw: aantal paren per kolonie per tijdvak in de periode 1960-2022 op basis van gebiedsmaxima (bronnen: van Erve et al. 1967, Cox & Schellekens 1984, KOL, Ornis, WNL, NDF, AVI en diverse rapporten). Met een gebiedsmaximum wordt het hoogste aantal in een gebied in de periode bedoeld, extreme (niet controleerbare) uitbijters daargelaten. Aantallen zijn veelal gebaseerd op schattingen, waarvan de nauwkeurigheid onbekend is. Kolonies staan op alfabetische volgorde.

Gebied	1960-64	1965-69	1970-74	1975-79	1980-84	1985-89	1990-94	1995-99	2000-04	2005-09	2010-14	2015-19	2020	2021	2022
Achtereinds Laag	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Atlasblok 5145	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Beleven	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
Budel-Dorplein	600	800	7000	6000	4500	11000	8200	5500	1900	1100	250	129	21	0	0
Cartierheide	15	0	0	100	0	60	12	22	700	3800	3235	800	150	0	0
De Vleut	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Groote Heide	15	0	0	0	0	100	0	0	0	0	218	63	0	0	0
Hasselsvennen	15	0	30	70	0	270	17	319	100	4	0	0	1?	0	0
Kempervennen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	70	?	100	?
Knooppunt Batadorp	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100	3	+	?	5
Landschotse Heide	0	0	0	200	750	15	300	250	10	0	0	0	0	0	0
Malpieheide	140	140	1000	150	1600	1525	3000	2500	2100	600	130	0	0	0	0
Meelbergsven	0	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mispeleindse Heide	4000	4050	4000	4000	4000	2100	2250	750	70	2	0	0	0	0	0
Neterselse Heide	0	0	0	200	400	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reuselse Moeren	35	0	0	0	0	0	2800	3000	1650	850	550	250	0	0	0
Soerendonks Goor	0	0	0	0	0	0	129	1100	450	0	3	0	0	0	0
Strabrechtse Heide	50	150	0	160	60	21	854	202	3	1906	1617	7	0	4	0
Visvijvers Driebruggen	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Visvijvers Valkenswaard	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	280	117	2	20	30
Visvijvers Bergeijk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	300
Totaal aantal paren	4870	5160	12030	10888	11310	15091	17562	13644	6984	8262	6384	1440	173	124	336
Totaal aantal gebieden	8	5	4	10	6	8	9	10	10	7	10	9	3	3	4

Tabel 5. Kokmeeuw: aantal paren per gebied per jaar in de periode 1960-2022 (voor gebruikte bronnen zie bij tabel 4). Aantallen zijn veelal gebaseerd op schattingen, waarvan de nauwkeurigheid onbekend is. Gebieden staan op alfabetische volgorde. + = aanwezig, enk. = enkele, tient. = tientallen, grkol. = grote kolonie

Periode 1960-1989:

Gebied	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	
Budel-Dorplein	750	600-700	<600	600-700							7000							5-6000	6000	3400	3600	3800	3500	3200	4500				>5000		
- De Hoort																															
- Loozerheide																															
- Ringselven/Budelco	6-700		100-den	>400	700	800										>1000	>1000									11000	50-100	150-200	+	7300	7223
Cartierheide	15-20															30	100-150	80	0-10	0	0	0	0	0	0	15	10	5	60-80	5	
Groote Heide	15	+	+	+							0	0	0	0	0	0	0	enkele?	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100-150	
Hasselsvennen	15	enkele	10								30					70-80				10-20						270-300	250	250-350	200		
Landschotse Heide	0															enkele	50-60		2-300	4-500	5-600	750	85	10		0	0	15	15		
Malpieheide	20-30		40	140	140								1000	1000	0	0	enkele	6	150	60-75	325-575	250-350	700-1300	16-1700	1050-1150	975-1025	1300-1400	1525-1625	900-950		
Meelbergsven					20																										
Mispeleindse Heide	4000	2200		1000	3800	4000				4050	8300?						3-5000	4-5000	3250	3000	2700	3400	3800	4000	1750		+	2100	150		
Neterselse Heide		0																	200	200	175	250	300	400							
Reuselse Moeren	35											0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Soerendonks Goor																															
Strabrechtse Heide	40-50			20								0							65	11	0	60	25	50	0			0	0	21	
- Strabr. Heide oost																															
- Strabr. Heide west					50	100	30	50	150	25	enkele					160												8	+		
Visvijvers Driebruggen																			3										+		
Visv. Valkenswaard																			5												

Periode 1990-2022:

Gebied	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Achtereinds Laag																																1	
Atlasblok 5145									1-3																								
Beleven	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	
Budel-Dorplein																																	
- De Hoort	70	75	200	354	500	1000	1200	2000	2000	1700	1900	1800	1800	1800	1700	1100	1000	0	0	0	250	120	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
- Loozerheide	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	30	21	7	11	104	12	0	0	0		
- Ringselven/Budelco	7300	7470	8000	7000	5000	4500	350	200	30	0	0	5	0	0	0	0	7	12	0	0	0	40	88	19	47	8	25	24	14	15	21	0	
Cartierheide	5	10	10-15	12	10	3	0	14	9	22	300	130-140	425	500	700	3000	1000	1400-2300	900-1500	3800	1800	1200	1050	3235	461	800	400-660	300	300	0	150		
De Vleut Eindhoven														1											133	218	0	63	1	0	3	0	0
Groote Heide	0	0									93	100	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Hasselsvennen	0	2	0	0	17	319	150	100	100	100																		>70					
Kempervennen																															50		
Knooppunt Batadorp																							20		100				enk.		0-1	5-7	
Landschotse Heide	60	100	200	300	300	190-310	250	75-125	0	0	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
Malpieheide	1525-1625	1025	1500	1500-2500	3000	2500	2150	2000	2150	2000	2100	1750	1500	1000	750	800	600	450-750	300-500	150	130-220	30-50	50-90	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Meelbergsven																																	
Mispeleindse Heide	+	+	100-den	2250-3750	2000	750-1250	270	170	88	68	63	70	22	0	1	1	2-4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Reuselse Moeren	25	100	550	2800	2800-4600	3000-5000	3000	2000-3300	1600	1500	1200	1200	1650	1600	1200	850	125	400	225	400	550	400	450	475	300	80	250-415	125	0	0	0	0	
Soerendonks Goor	0	0	0	70	129	594	950	1100	1100	500	450	250	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3-5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Strabrechtse Heide	120	170									0	0	0	0	0	0	0	0	0	1906	1512	144	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
- Strabr. Heide oost	+	60	833	514		173	0	0	0	0						15	170	660	1400	1906	1600	160	3	0	0	1					4		
- Strabr. Heide west					21	29								3	2	93	6	0	0	0	17	150	1	0	0	1	7	0	0	0	0		
Visvijvers Bergeijk																															0	0	300
Visv. Valkenswaard																								280		tient.			117	grkol.	2	10	>30

Tabel 6. Kokmeeuw: resultaten van raapacties van eieren op de Malpie in 1986 t/m 1990. Als gevolg van de raapacties kwamen nauwelijks jonge Kokmeeuwen groot. Dit leidde echter niet tot een afname van de broedpopulatie op de Malpie, blijkbaar door instroom van elders (bron: Bos 1992).

Jaar Datum	1986			1987			1988			1989			1990		
	12/13 mei	2/3 juni	23/25 juni	13/14 mei	3 juni	24/27 juni	11 mei	2 juni	22/23 juni	11 mei	2 juni	22 juni	14/15 mei	5/6 juni	27 juni
Aantal nesten	965	971	718	1240	1311	614	1524	981	172	563	894	305	1522	1331	492
Aantal eieren	2068	2493	1798	2720	2870	1459	3053	2311	346	1191	2082	630	2845	2881	955
Gemiddeld aantal eieren per nest	2,14	2,57	2,50	2,19	2,19	2,38	2,00	2,36	2,01	2,12	2,33	2,07	1,87	2,16	1,94

Verstoringen van nesten en broedsels

In het verleden werden veel nesten en broedsels verstoord. Enkele voorbeelden (Cox & Schellekens 1984, Ornis):

- Budel-Dorplein: in 1964 werden 2000 eieren geraapt; in 1981-84 werden onregelmatig eieren geraapt (gemiddeld 2000 per seizoen) in de uitbreidingen van de meeuwenkolonie in het vennengebied ten zuiden van de spoorweg; in 1982-84 werden resp. ca 500, ca 300 en ca 300 nesten verstoord.
- Cartierheide: in 1976 werden 3x per week in april-juni eieren geraapt (totaal 500) en nesten verstoord; in 1977 werden eieren geprikt, eieren geraapt en nesten verstoord; in 1978-84 werden vogels geschoten met flobert en eventuele legsels vernietigd.
- Hasselsvennen: in 1970 werden nesten verstoord.
- Landschotse Heide: in 1982-84 werden eieren geraapt: in 1982 4042, 1983 315 en 1984 26 eieren.

- Malpie: in 1975 werden nesten verstoord, vanaf 1977 werden Kokmeeuwen verstoord door het produceren van 'herrie'; in 1984 werden op een deel van de vennen onregelmatig eieren geraapt (totaal 7709) en nesten verstoord (totaal 1270); vanaf 1982 werden eieren geraapt en nesten vernield; in 1986 t/m 1990 werden systematisch eieren geraapt (zie tabel 6); in 2000 werd gemeld dat de gemeente 3x per jaar eieren raapt
- Mispelendse Heide: in 1969 werden 4x, om de week, eieren geraapt (totaal 17.000) op het Goorven; op 3 mei werden 3250 nesten en op 10 mei 800 nesten verstoord; in 1975-84 werden eieren geraapt, 3x per seizoen met onregelmatige tussenperiodes, en nesten verstoord; in 1975-81 werden eieren in het gehele gebied geraapt, vanaf 1983 in een gedeelte.
- Neterselse Heide: tot 1984 werden eieren geraapt; in 1984 werden 3x om de 20 dagen eieren geraapt (totaal 1860).

- Reuselse Moeren: in 1993 werden op 13 mei 2800 nesten (met 4900 eieren), op 3 juni 2120 nesten (met 4907 eieren) en op 25 juni 520 nesten (met 943 eieren) vernietigd.
- Soerendonks Goor: in de jaren 1993 t/m 1995 werden eieren geraapt.
- Strabrechtse Heide: in de periode 1975-83 werden onregelmatig eieren geraapt en nesten vernield: in 1975 400, 1978 160, 1982 60 en 1983 128 eieren.

Reproductie

Ondanks de enorme aantallen Kokmeeuwen nesten in het verleden, is er bijna geen informatie verzameld over de reproductie. Hieronder in chronologische volgorde een samenvatting van de beschikbare gegevens.

Op de Malpie werd tijdens raapacties in de jaren 1986 t/m 1990 bijgehouden hoeveel nesten en eieren er per datum geraapt werden (Bos 1992, zie tabel 6). Onbekend was in welke mate het om volledige legsels ging, en ook was niet bekend wat het

uitvliessucces was (alle gevonden legsels werden geraapt).

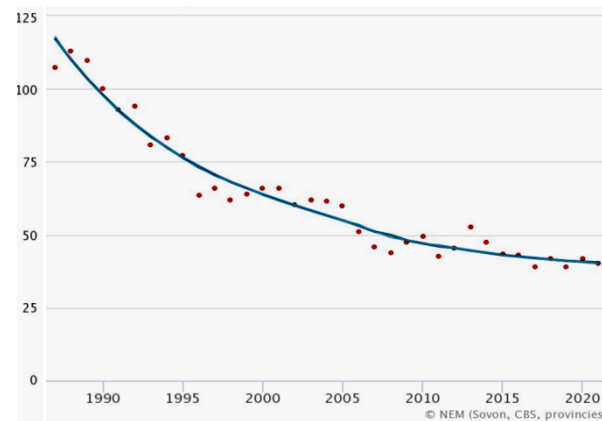
Tijdens een eerste onderzoek naar de broedbiologie van Kokmeeuwen in 1997 (van Stienen et al. 1998) bleek het broedsucces in binnenlandkolonies matig tot slecht, hetgeen overeenkwam met de waargenomen afname in het aantal broedparen in die kolonies. Bij Budel-Dorplein werden 83 legsels gevolgd die gemiddeld 2 eieren bevatten (waarschijnlijk onderschat door geringe bezoekenintensiteit), waar vervolgens geen jongen uitkwamen als gevolg van betreding door ganzen. Het onderzochte deel van de kolonie bij Budel-Dorplein was echter niet representatief: het betrof nesten op een eiland met ganzen.

Deuzeman (2000) trachtte het broedsucces te volgen in twee kleine kolonies en meldde hierover het volgende. In het Soerendonks Goor werden gemiddeld 3 eieren per paar gelegd en in de Hasselsvennen gemiddeld 2,3 eieren per paar (n=20). Alleen van het Soerendonks Goor werd bekend hoeveel jongen er gemiddeld per paar uitgevlogen, nl. 1,3. Dit is landelijk gezien een hoog broedsucces. Vermoedelijk vond er echter onder de uitgelopen jongen een hoge sterfte plaats, als gevolg van predatie door snoeken.

Op waarneming.nl staat een melding van aantallen eieren per nest in een kolonie bij de Ringselvennen (Budel-Dorplein) op 18 mei 2014: 28 nesten met 3 eieren, 8 nesten met 2 eieren, 2 nesten met 1 ei en 9 nesten met een onbekend aantal eieren.

Landelijke situatie

De Kokmeeuw bereikte in Nederland in de jaren '80 topaantallen met ca 225.000 paren. Daarna namen de aantallen gestaag af en resteerde rond 2020 nog maar 40% van het aantal paren in 1990. Oorzaken waren een combinatie van voedselgebrek (o.a. door verdroging, vermessing en afdekken van vuilstorplaatsen) en predatie van eieren en jongen.

Figuur 3. Kokmeeuw: landelijke populatie-index in de periode 1990-2021 van het aantal Kokmeeuwparen in de belangrijkste broedgebieden (rode punten) met trendlijn (blauw) (bron: [website Sovon](#)).

Onderzoek door van Dijk et al. (2009) bevestigde dat binnenlandkolonies minder succesvol waren dan kustkolonies en dat de reproductie in beide typen kolonies beneden 1 uitgevlogen kuiken per broedpaar lag, het minimum dat nodig is om de populatie stabiel te houden. Predatie tijdens de eifase bleek de belangrijkste reden van achteruitgang, vooral bij binnenlandkolonies.

 Bos, J. 1992. Onderzoeksproject Malpiegebied Valkenswaard 1986-1990. Deelrapport 4: bestrijding en aantalsontwikkeling van de kokmeeuwen. [Rapport VWG De Kempen](#).

Cox, P. & E. Schellekens 1984. Aantalsontwikkeling en beheer van de Kokmeeuw (*Larus ridibundus*) van Zuidoost-Nederland. Kath. Univ. Nijmegen.

Dijk, J.G.B. van et al. 2009. Reproductie van de Kokmeeuw in kust- en binnenlandkolonies. [Limosa 82: 13-22](#).

Higler, L.W.G. 1962. De Census van de Kokmeeuw (*Larus ridibundus* L.) in Nederland, België en Luxemburg in 1961. *Limosa* 35: 260-265.

Higler, L.W.G. z.j. Kokmeeuwinventarisatie 1961. Rapport, RIVON.

Langenhoff, V. 1952. Enige broedvogels in Noord-Brabant. IV Drie Meeuwvogels. *Brabantia* 1: 102-109.

Peeters, L. 1983. De Kokmeeuwen van kolonie Dorplein. [Blauwe Klauwier 9\(2\): 9-10](#).

Stienen, E.W.M. et al. 1998. Broedresultaten van Kokmeeuwen in Nederland in 1997. *Sula* 12(1): 1-11.

Roek

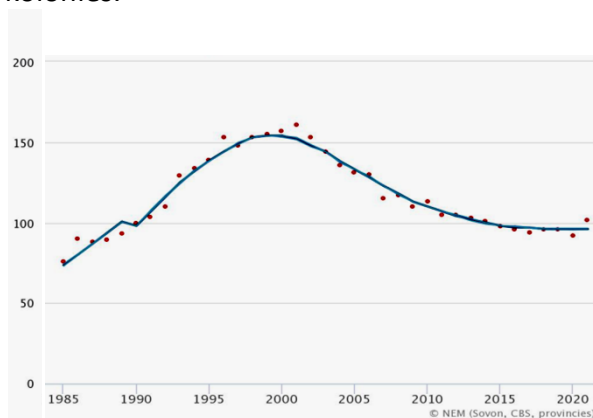
Roekenkolonie langs de Maarheezeweg bij Budel, 11 maart 2023 (TH)

Over de Roek als broedvogel in de Kempen tot en met 2021 heb ik eerder uitgebreid geschreven. Ik beperk me daarom tot de gegevens van 2022, en vergelijk die wel met voorgaande jaren.

De Roekeninventarisatie van de provincie in 2022 leverde voor de Kempen 777 nesten op in 48 kolonies. Op de verspreidingskaart (figuur 4) zijn diverse kolonies van meer dan 100 nesten te zien (de grootste was 209 nesten), maar die lagen allemaal buiten de Kempen, bij Gemert en Deurne. Binnen de Kempen was de grootste kolonie die van 82 nesten bij Bergeijk. De resterende kolonies waren allemaal kleiner dan 50 nesten en de meeste zelfs hooguit 10 nesten. De gemiddelde grootte van de kolonies was slechts 16 nesten.

De verspreiding van de kolonies was in 2022 vergelijkbaar met 2021. De kolonies kwamen zoals gewoonlijk in clusters voor en grote delen van de Kempen bleven weer 'leeg'.

De afgelopen decennia is het aantal kolonies, de gemiddelde koloniegrootte en de frequentieverdeling over koloniegroottes drastisch gewijzigd. Het totaal aantal nesten in de Kempen nam na een piek in 2005 fors af, het aantal kolonies steeg onderwijl flink en de gemiddelde koloniegrootte daalde sterk (figuren 5 en 6). Kort gezegd: steeds minder Roeken broedden in steeds meer en steeds kleinere (inmiddels piepkleine) kolonies.

Figuur 7. Roek: landelijke populatie-index in de periode 1985-2021 van het aantal Roekenparen in de (belangrijkste) broedgebieden (rode punten) met trendlijn (blauw) (bron: [website Sovon](#)).

Het patroon van toename van de populatie gevolgd door afname was ook op landelijk niveau prominent aanwezig (figuur 7). De

landelijke trend en die in de Kempen liepen echter niet helemaal synchroon. De landelijke piek werd nl. rond het jaar 2000 bereikt terwijl die in de Kempen net wat later viel, rond 2005.

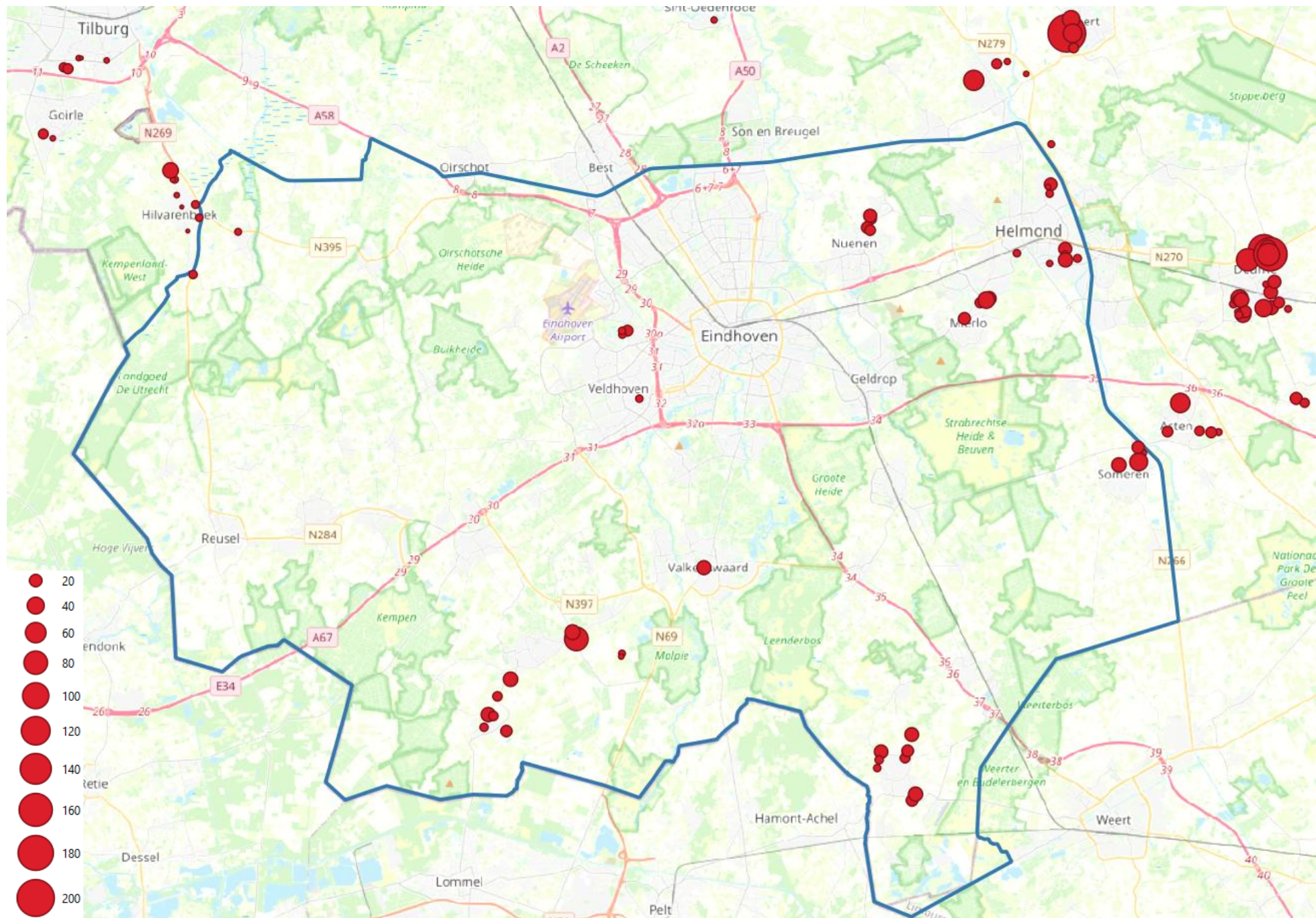
Over de (mogelijke) oorzaken van de waargenomen patronen verwijs ik naar het uitgebreide artikel dat ik vorig jaar schreef.

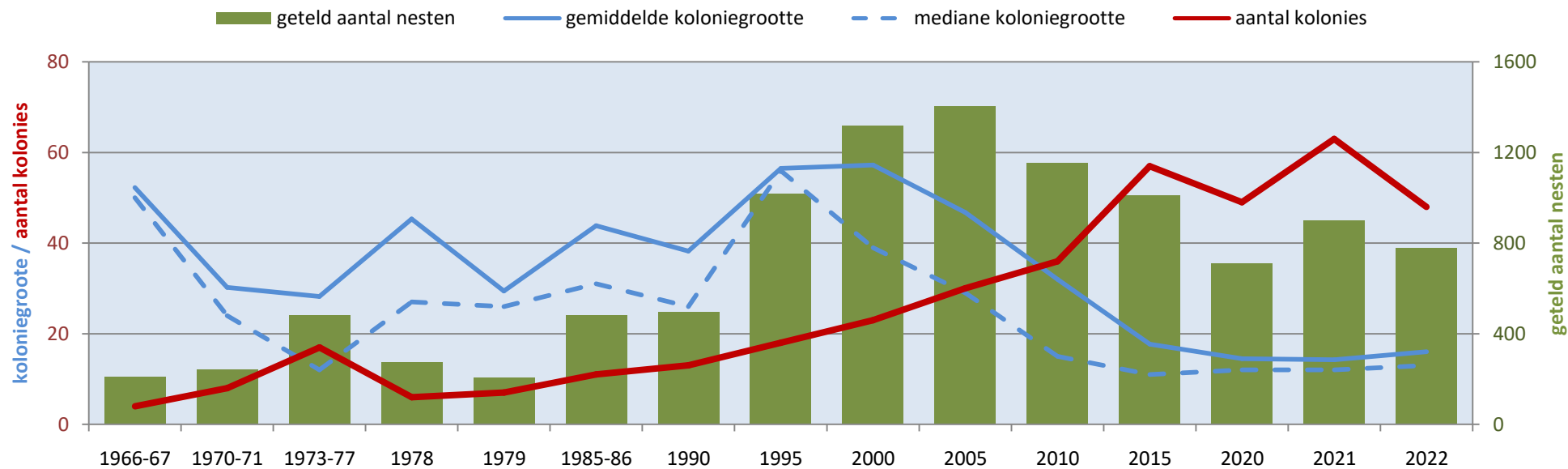
Roek bij De Hobbel (Riethoven), 18 februari 2023 (Peter Simon)

 Heijnen, T. 2022. Roekenkolonies in de Kempen in de periode 1936-2020. [Blauwe Klauwier 48\(2\): 73-100](#).

Heijnen, T. 2022. Roekenkolonies in de Kempen in 2021. [Blauwe Klauwier 48\(2\): 130-131](#).

Figuur 4. Roek: kolonies in 2022 in de Kempen en directe omgeving (bron: Roekentelling Provincie Noord-Brabant).

Figuur 5. Roek: aantal nesten, aantal kolonies en gemiddelde en mediane koloniegrootte in de Kempen in de periode 1966-2022.

Figuur 6. Roek: aantal kolonies per koloniegrootte in de Kempen in een aantal jaren in de periode 2000-2022.

Oeverzwaluw

Kunstwand in het Achtereinds Laag, 10 juni 2022 (TH)

Kolonies van Oeverzwaluwen worden al decennia bijgehouden (zie tabellen 7, 8 en 9), maar de volledigheid van de gegevens is lastig te beoordelen en er waren ongetwijfeld de nodige tekortkomingen. Die hebben onder meer te maken met het plotseling ontstaan en verdwijnen van broedplaatsen, zoals afgravingen en zanddepots. Oeverzwaluwen weten tijdelijke broedplaatsen snel te vinden, maar ze ontsnappen makkelijk aan de aandacht van vogelaars. Andere tekortkomingen (die zorgen voor onzekerheden over geregistreerde aantallen) hebben te maken met het bepalen van het aantal paren. Dat is niet makkelijk, gebeurde niet eenduidig en de telmethode werd niet vastgelegd. Sommigen telden nestingen, andere alleen de nesten die zichtbaar bezet waren aan de hand van invliegende vogels en weer

anderen telden alleen de nesten die bij een 'zaklampinspectie' bezet bleken. De eerste methode kan leiden tot een overtelling en de tweede tot een ondertelling. Met de derde methode worden alleen succesvolle paren geteld.

Aantallen per periode

Tot begin jaren '60 waren er maar weinig kolonies bekend (tabel 7). De gegevens waren vermoedelijk 'anekdotisch' en verre van volledig. In 1963 werden 138 paren in 5 kolonies geregistreerd waaronder 70 in de gemeente Reusel en 48 bij de IJzeren Man in Geldrop.

Tabel 7. Oeverzwaluw: aantal paren per kolonie t/m 1962 (bronnen: Braaksma et al. 1955, NDFF).

Aalst	1948 30 paar op 4 juli, 1952 10 paar in zandafgraving Ekenrooi
Borkel en Schaft	1952 3 paar op 17 juni bij nestgangen langs weg naar Valkenswaard
Geldrop-Mierlo	1944 enkele ex op 21 mei bij Beuven; 1952 kolonie verlaten
Eindhoven	1928 aanwezig als broedvogel op 28 april bij de huidige kruising Willemstraat-Vonderweg, 1930 aanwezig als broedvogel op 18 juli omgeving Eindhovens Kanaal nabij huidige rondweg, 1934 3 paren op 8 mei bij de huidige IJzeren Man, 1944 vanaf 26 april geregeld boven de Dommel, 1951 10-15 nesten op 9 mei
Knegsel	1953 10 nestgangen en 4 ex op 5 mei
Nuenen	1944 8 adult en 7 juv. op 21 juni; ca 1952 kolonie bij steenovenafgraving
Riethoven	1947 en 1948 26 juni 6 paar in heideafgraving
Steensel	1952 15 paar in zandafgraving
Valkenswaard	1955 7 ex op 2 juni hele dag bij Venbergse watermolen
Waalre	1948 4 paar op 27 juni, 1952 3 paar aan Dommeloever

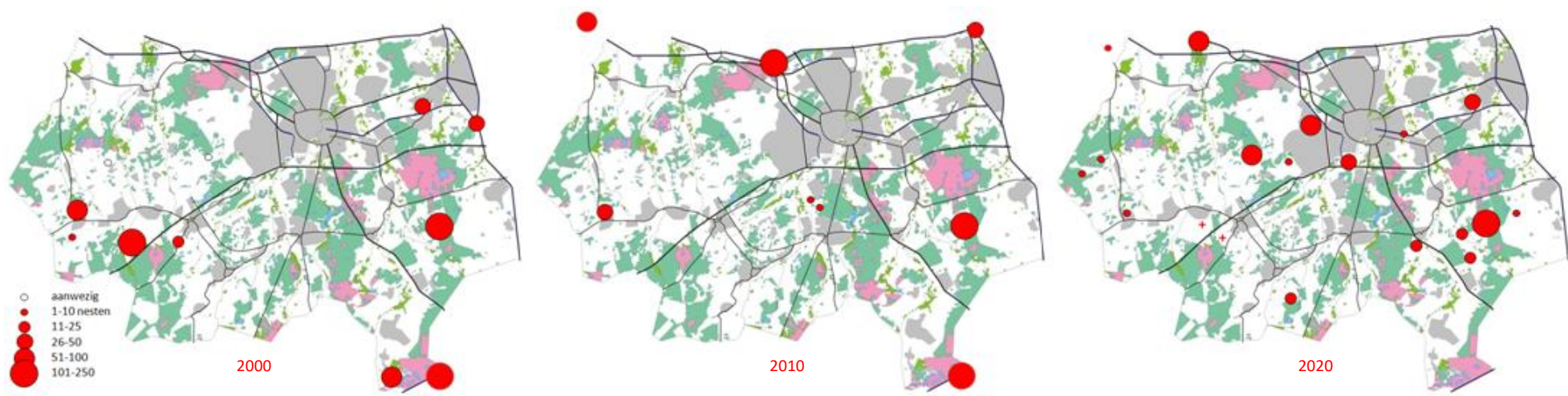
Tijdens het atlasproject in 1973-77 werd er voor het eerst uitgebreid veldwerk in de hele Kempen verricht. Het hoogste aantal Oeverzwaluwen werd in 1977 vastgesteld: 276 paren in 13 gebieden. Als de gegevens van 1977 worden aangevuld met mogelijk gemiste kolonies die wel in 1973 t/m 1976 werden opgetekend, dan bedroeg het werkelijke aantal in 1977 wellicht 400 paren. De grootste kolonie zat in een oever van het Beatrixkanaal en omvatte in 1977 80 nesten.

De gegevens uit de jaren 1978 t/m 1997 waren verre van volledig en geven geen goed totaalbeeld. Kolonies van 50 of meer paren werden toen aangetroffen bij Ekkersweijer (max. 123 paren in 1979, in de overige jaren max. 60), Aanshot bij Eindhoven (48 in 1996) en het Beatrixkanaal (max. 65 in 1980).

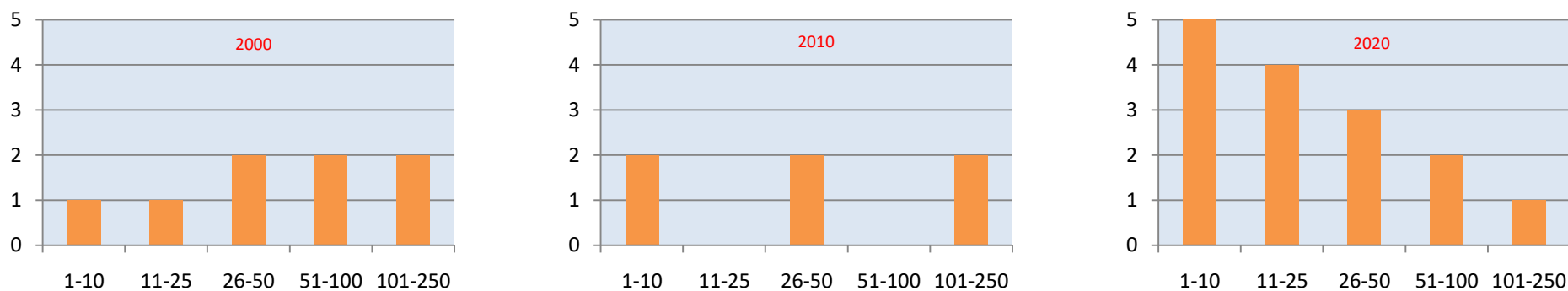
De atlasperiode 1998-2000 leverde een completer beeld op met in totaal 295 paren in 1998 en 1999 en 567 in 2000. Grote kolonies waren te vinden bij de Visvijver Reusel (60 paren in 2000), E3-strand (70 in 1998), Achterste Hoef bij Bladel (125 in 2000), Ronde Bleek bij Sterksel (125 in 1998, 175 in 1999 en 225 in 2000) en Looserplas bij Budel-Dorplein (59 in 2000).

Tabel 8. Oeverzwaluw: aantal paren per gebied per jaar in de periode 1963-1989 (bronnen: van Erve et al. 1967, Ornis, NDFP en diverse rapporten). De gebieden staan op volgorde van atlasblok. + = aanwezig. Wandtype: AF = afgraving, BE = beekoever, KA = kanaaloever, KU = kunstwand, SL = slootoever, ZA = zandberg/zanddepot.

Atlasblok	Gebied	1963	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	Wandtype	
5058	Gemeente Reusel	70																								
5058	Haarweg, Hooge/Lage Mierde											7														
5124	Brug Wilhelmina kanaal, Best																		4			2		5		
5125	Ekkersrijt, weg Eindhoven-Son												15													AF
5133	Eindhoven Airport																	34								
5134	Batadorp, Eindhoven														10	30		+	4	0				40		
5134	Ekkersweijer, Eindhoven									8	10	10	20	123	40	50	40	60	0	0	40	4	11	57		
5134	Ploegstraat, Eindhoven-Best																					2				
5134	Achtse Barrier, Eindhoven															10										
5135	Verlende Kennedylaan, Eindhoven																						6			
5135	Ekkersrijt, Eindhoven														20											
5137	Brandevoort, Helmond														0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
5137	Jansen bouw, Helmond														0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
5141	Woonwagenkamp NO van Vessem				20																					
5144	Beatrixkanaal							35	60	70	70	80	+	32	65	30	10	0	0							KA
5144	Welschap, Eindhoven																	34								
5144	Hanevoet, Eindhoven												17	0												ZA
5146	Grindbedrijf Hoogers, Geldrop															15	30	5	0							
5146	Hulsterbroek, Geldrop														9		2									
5146	Kleine Dommel, Geldrop														0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
5147	Luchen, Mierlo															4										
5148	Kanaalsplitsing, Helmond																						23			
5151	De Lei, Netersel																									
5151	Raamsloop, Reusel											8														
5152	Gemeente Hoogeloon c.a.	15																								
5153	E3-strand, Eersel									15	+	4	38	49	65	10	40	0	0	0	0	0	0	0	0	
5154	Afgraving bij Philips Visvijvers									50	52	7	0													
5154	De Meeris, Waalre												+	31	70	0										
5154	Dommel bij de Run (locatie?)															19										
5154	Dommel bij Waalre												4			20	4						0			
5154	Kerkakkers, Dommelen												30													
5154	Gemeente Waalre			40	55																					
5156	Ijzeren Man, Geldrop	48										10	0													
5156	Heezenbosch, Heeze						8	0																		
5156	Kleine Dommel bij Rul, Heeze														3											
5156	Kleine Dommel bij Strabrecht, Heeze														18											
5156	Atlasblok 5156										9															
5158	Blank Water, Someren-Eind																	25								
5618	Huijbregts, Voorste Heikant, Reusel														0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
5618	Kippereind, Reusel																									
5618	Gemeentewerf Reusel																									
5711	Vuilnisbelt bij Brandtoren, Reusel											9														
5713	Atlasblok 5713																									
5714	Heiereind, Riethoven											2														
5714	Gemeente Westerhoven			50																						
5714	Westerhoven						15																			
5714	omgeving Dommelen																									
5714	Geenhoven, Valkenswaard																									
5716	De Fuut, Leenderstrijp								50																	
5723	Maaijerheide, Luyksgestel																									
5726	Soerendonk-Putberg										4												4	0	0	
5726	Vuilnisbelt bij Gastel					10																				
5726	Tussen Budel en Soerendonk										40															

Figuur 8. Oeverwaluw: ligging en grootte van de kolonies in 2000, 2010 en 2020 (voor bronnen zie tabel 9).

Figuur 9. Oeverwaluw: aantal kolonies (verticale as) per koloniegrootte (horizontale as) in 2000, 2010 en 2020 (voor bronnen zie tabel 9).

De gegevens uit de periode 2000-2022 zijn samengevat in figuur 7. De totale populatie in de Kempen schommelde tussen 246 en 610 paren in 5 tot 18 gebieden. Grote kolonies waren aanwezig bij 't Holland in Reusel (max. 53 paren in 2012), de Visvijvers Reusel (max. 96 in 2017), Kattenbroek bij landgoed De Baest (68 in 2020), langs de A58 bij Best (50 in 2013), knooppunt

Batadorp (max. 221 in 2010), Brandevoort (max. 124 in 2021), Halfmijl bij Veldhoven (max. 81 in 2020), Park Meerland in Eindhoven (max. 149 in 2017), Achtereinds Laag bij Aalst (78 in 2022), Stalmansweg-Peelrijkweg bij Someren (63 in 2018), Achterste Hoef bij Bladel (125 in 2000), Langakkers bij Leende (max. 90 in 2019),

Ronde Bleek bij Sterksel (max. 370 in 2002) en Pandijk bij Sterksel (max. 79 in 2009).

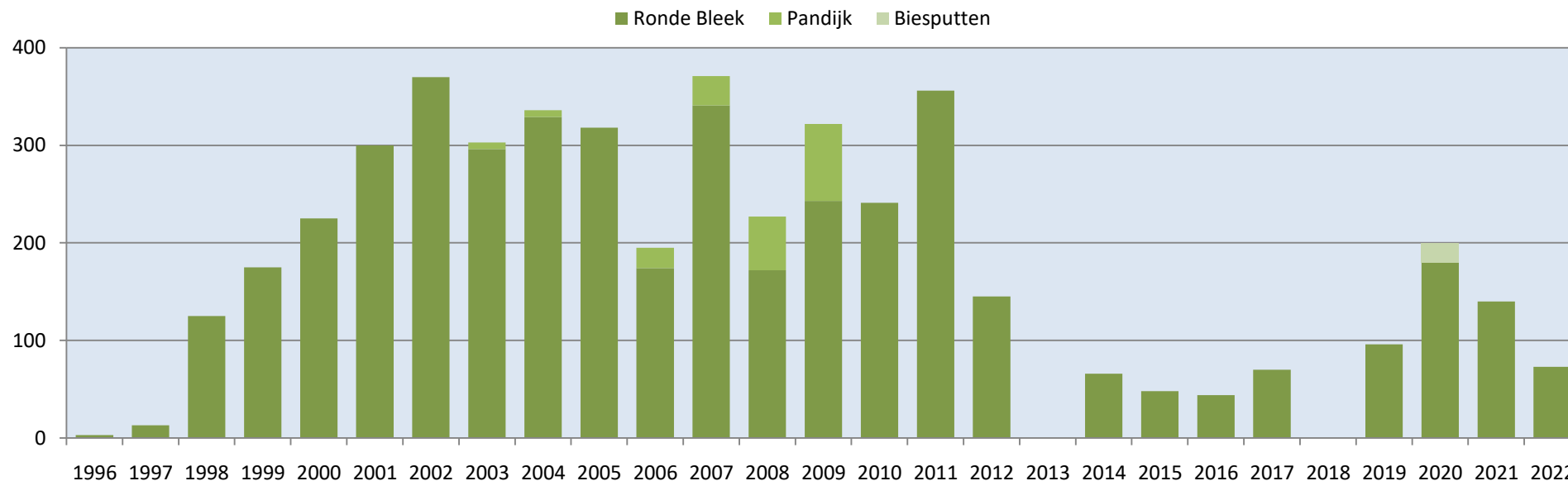
Uit de verdeling van het aantal kolonies per koloniegrootte in drie jaren (figuren 8 en 9) bleek dat het aantal kolonies toenam (2020 was overigens een piekjaar, zie figuur 7) en dat daarbij kleine kolonies naar verhouding talrijker werden dan grotere kolonies.

Kolonies bij Sterksel

De kolonies in de omgeving van Sterksel vormen al vele jaren een bolwerk voor de Oeverzwaluwen in de Kempen. Ze worden al

vanaf 1996 geteld en de gegevens laten een enorme dynamiek in aantallen zien. Piekaantallen van minstens 200 paren waren er in de periode 2000 t/m 2011, met als top

370 paren in 2002 en 356 paren in 2011. Daarna nam het aantal fors af en kwam niet meer boven 200 paren uit (figuur 8).

Figuur 8. Oeverzwaluw: aantal paren van kolonies bij Sterksel in de periode 1996-2022.

Habitat

Afgravingen en zanddepots zijn altijd belangrijke broedhabitats geweest en bepalend voor het totaal aantal paren in de Kempen.

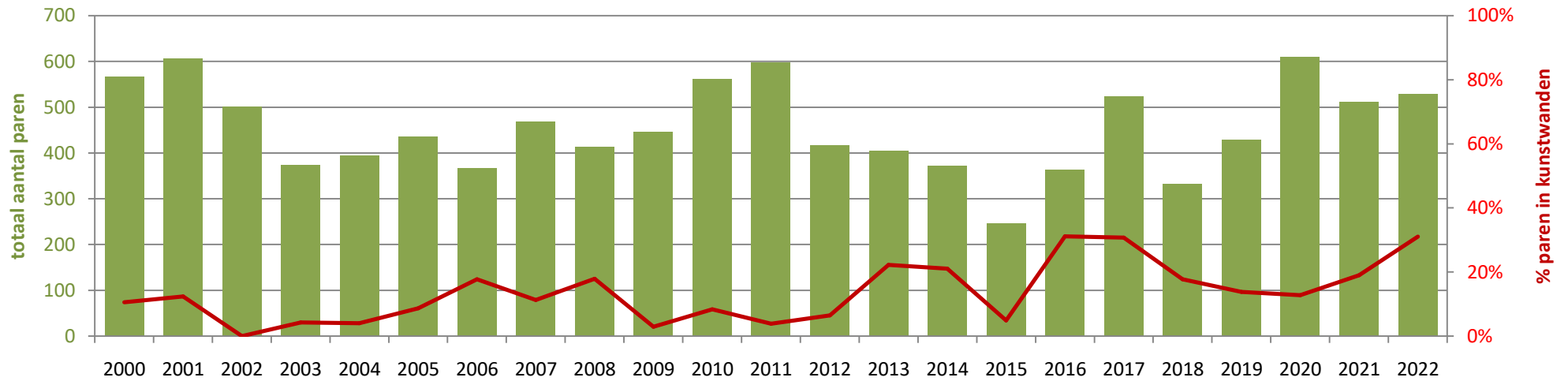
Het aanbod van natuurlijke habitats zoals steile oevers van beken was en is zeer laag. Beekoevers zijn uit slechts enkele jaren bekend als broedplaats en de aantallen stelden t.o.v. het totaal niet veel voor.

Zanddepot op de Patersgronden met Oeverzwaluw-nesten, 7 juni 2022 (TH)

De grootste beekoeverkolonie was 18 nesten groot en zat in 1980 in de oever van de Kleine Dommel bij Strabrecht (Heeze).

In 1990 werden in de Kempen, op initiatief van Peer Busink van VWG De Kempen, de eerste kunstwanden gecreëerd, beide op Ekkersweijer. Gedurende een aantal jaren hebben Oeverzwaluwen hiervan gebruik gemaakt tot maximaal 42 nesten in 1996.

Figuur 9. Oeverwaluw: totaal aantal paren in de Kempen en het percentage daarvan in kunstwanden.

In 2000 werd, eveneens op initiatief van VWG De Kempen, aan de nieuwe Visvijver Reusel een Oeverwaluwwand gemaakt. Ook deze wand was een succes en jaarlijks broeden hier nog steeds Oeverwaluwen, met een maximum van 87 paren in 2021. Ook recentelijk zijn er nog de nodige wanden aangelegd: in het Kattenbroek onder Stipdonk (aangelegd in 2020), De Tienden bij Hapert (in 2021), het Goorbroek bij Dommelen (2021), 't Heike bij Vessem (in 2022) en het Achtereinds Laag bij Aalst (in 2022).

De kunstwanden namen in de periode 2000-2022 0% tot ruim 30% van het aantal paren voor hun rekening (figuur 9). In het topjaar 2022 voor kunstwanden ging het om 164 paren (in 3 wanden), 31% van het totaal.

Kunstwand in De Tienden bij Hapert, 13 juni 2021 (Jules Andela)

Andela, J. 2021. Afwerken Oeverwaluwand Hapert. [Blauwe Klauwier 47\(3\) 12-13](#).

Braaksma, S., W.H.Th. Knippenberg & V. Langenhoff 1955. Enige broedvogels in Noord-Brabant. Oeverwaluw & Nachtzwaluw. *Limosa* 29(1-3): 95-99.

Busink, P. 1995. Ekkersweijer wel en wee in 1994. [Blauwe Klauwier 21\(2\) 11-13](#).

Busink, P. 1995. Oeverwaluw wel en wee bij Ekkersweijer in 1995. [Blauwe Klauwier 22\(2\): 1-5](#).

Hijnen, F. 2023. Oeverwaluwen (bezoeken en graven nesten in zandwand) - High Tech Campus, Eindhoven april 2020. [YouTubekanaal Vogels in de Kempen](#)

Hilgers, L. & V. Retel Helmrich 1979. Oeverwaluwen & ontgrondingen in midden-Brabant. VWG Midden-Brabant.

Leys, H.N. 1987. Historie, huidige status en broedbiotoop van de Oeverwaluw. [Vogeljaar 35\(3\) 106-113](#).

Leys, H.N. 1990. De Oeverwaluw *Riparia riparia* in 1990 in Nederland. [Vogeljaar 39\(5\): 193-197](#).

Nunen, H. van 2019. Oeverwaluw (*Riparia riparia*) 2019 in Gemeente Bergeijk. [Rapport VWG De Kempen](#).

Wilde, J.J.F.E. de & J.W. Woldendorp 1964. De verspreiding van de Oeverwaluw als broedvogel in Nederland. [Vogeljaar 12\(2\): 240-247](#).

Wouters, P. 2000. Oeverwaluwwand Visvijver Reusel. [Blauwe Klauwier 26\(4\): 1-5](#).

Wouters, P. 2006. Zes jaar oeverwaluwwand visvijver Reusel. [Blauwe Klauwier 32\(2\): 15-18](#).

Wouters, P. 2009. Oeverwaluwwand visvijver Reusel. [Blauwe Klauwier 26\(4\) 1-5](#).

Wouters, P. 2014. 14 jaar oeverwaluw wand Visvijver Reusel. [Blauwe Klauwier 40\(1\): 21-24](#).

Dankwoord

Dank aan Gerard van Gool voor het beschikbaar stellen van de gegevens van de provinciale Roekentellingen, Henk Sierdsema voor de Sovon gegevens over

kolonievogels, en Noud Jansen, Hans van Nunen en Pieter Wouters voor aanvullende gegevens over Oeverwaluwen. ■

Algemene geraadpleegde literatuur

Hieronder staat gebruikte literatuur die niet bij de soortbeschrijvingen genoemd is.

Erve, F.J.H. van et al. 1967. Avifauna van Noord-Brabant. Van Gorcum, Assen.

Hustings, F. & J.-W. Vergeer (red.) 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000.

Naturalis, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland.

Hustings, F. & K. Koffijberg (red.) 2018. Vogelatlas van Nederland. Sovon & Kosmos.

Kunstwand langs de Beerze in het Kattenbergs Broek, 5 juli 2022 (TH)

